

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

МАШТАЛІР ХРИСТИНА ВІТАЛІЇВНА

УДК 340.123(477)

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент
Забзалюк Дмитро Євгенович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри теорії та історії держави і права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Сливка Степан Степанович,
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри теорії та філософії права

кандидат юридичних наук, доцент
Кагадій Микола Іванович,
Національний авіаційний університет,
заступник завідувача кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету

Захист відбудеться «__» серпня 2015 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.19 Національного університету «Львівська політехніка» за адресою: 79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, ауд. 301 ХІХ навчального корпусу

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1

Автореферат розісланий «__» липня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нині розбудова власної держави для українців проходить складний іспит. Зовнішня військова агресія, анексія частини території держави, реформування усіх сфер життєдіяльності держави змушують нас згуртуватись і мобілізуватись у вирішенні надскладних завдань і внутрішньо-, і зовнішньополітичного характеру. Доволі символічним виглядає той факт, що майже сто років тому Україна вже проходила подібні процеси. Тому, щоб не повторити ті ж помилки, слід детально проаналізувати ключові моменти національно-визвольних змагань початку ХХ ст. та охарактеризувати роль і місце у них вітчизняних політиків.

Особливої уваги потребує дослідження державотворчої та правотворчої спадщини українських політичних діячів, які безпосередньо брали активну участь у національно-визвольних змаганнях на українських землях і стали фундаторами української державності. В цьому контексті слід детально вивчити вітчизняне державо- та правотворення, прикладом якого є Західноукраїнська Народна Республіка та діяльність її політичного лідера Євгена Петрушевича. З його іменем пов'язана історія українського руху в Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Президент Української Національної Ради, а згодом і Президент Західноукраїнської Народної Республіки Євген Петрушевич, будучи юристом, активним політиком і громадським діячем, все своє свідоме життя, навіть перебуваючи у вигнанні, боровся за свободу українського народу, відновлення державного суверенітету та був автором низки політико-правових моделей державного розвитку. Саме тому важливо проаналізувати державно-правові погляди Є. Петрушевича як на етапі їх становлення, так і в період політичної зрілості, коли Є. Петрушевич був главою держави, одночасно будучи диктатором та очільником уряду в екзилі.

Серед головних детермінантів державно-правових поглядів Є. Петрушевича – концепції автономізму та федералізму, а також їх характеристика з точки зору аналізу моделі державного розвитку, визначення ефективної форми правління та форми державного устрою України, розуміння державного та національного суверенітету і, звичайно, роль Є. Петрушевича у розвитку вітчизняного конституціоналізму.

Отже, актуальність дослідження полягає у необхідності детального аналізу державно-правових поглядів Є. Петрушевича та з'ясування його ролі у національному відродженні на західноукраїнських землях кінця ХІХ – початку ХХ століття, визначенні й окресленні місця політика в період національно-визвольних змагань, а також особливостей політико-правових аспектів його діяльності в еміграційний період. Такий аналіз дасть можливість дослідити ключові засади вітчизняного державо- та правотворення.

Теоретичну основу дисертації склали праці відомих вітчизняних науковців, а саме: В. Великочого, П. Гая-Нижника, В. Гнатюка, П. Гуцала, Д. Забзалюка, Я. Ісаєвича, М. Кагадія, О. Карпенка, Ю. Киричука, М. Кобилецького, М. Костицького, О. Красівського, Г. Кручкєвича, М. Кугутяка, В. Кульчицького, В. Кучабського, В. Кушніра, К. Левицького, І. Лисяка-Рудницького, М. Литвина, І. Лісної, М.

Лозинського, В. Макарчука, С. Макарчука, І. Максимчука, М. Мацькевича, О. Назарука, М. Никифорака, О. Павлишина, О. Павлюка, В. Піскуна, О. Рубльова, С. Сливки, І. Соляра, І. Сохоцького, М. Стахіва, Б. Тищика, О. Федоріва, Л. Цегельського, М. Чубатого, С. Ярославина, М. Швагуляка та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація безпосередньо пов'язана з темою науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (державний реєстраційний номер 0113U002433).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації – проаналізувати державно-правові погляди Євгена Петрушевича як відображення основних засад державотворення та правотворення на західноукраїнських землях.

Для реалізації вказаної мети сформульовано такі основні *завдання*:

- визначити ступінь наукової розробки проблеми та окреслити джерельну базу дослідження;
- розкрити особливості становлення громадсько-політичних поглядів Є. Петрушевича;
- висвітлити політичну та законотворчу діяльність Є. Петрушевича в галицькому сеймі та австрійському парламенті;
- визначити політико-правові засади становлення Західноукраїнської Народної Республіки у контексті державотворчих та правотворчих поглядів Є. Петрушевича;
- охарактеризувати демократичні стандарти державо- та правотворення в політико-правовій спадщині Є. Петрушевича;
- обґрунтувати роль Є. Петрушевича у розвитку українського конституціоналізму;
- виокремити міжнародно-правові та суспільно-політичні аспекти діяльності уряду Є. Петрушевича в екзилі;
- проаналізувати пошук та розробку Є. Петрушевичем державно-правових концепцій та моделей розвитку української державності в 20-30-х рр. ХХ ст.

Об'єкт дослідження – громадська та політична діяльність Євгена Петрушевича.

Предмет дослідження – державно-правові погляди Євгена Петрушевича на формування державності в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів.

За допомогою вказаних методів розглянуто досліджувану проблему у статичній й динамічній (еволюційній) її розвитку, обґрунтовано логічність і послідовність етапів становлення й розвитку державно-правових поглядів Є. Петрушевича. За допомогою діалектичного підходу проаналізовано життєвий шлях і роль Є. Петрушевича у державно-правовій та громадсько-політичній діяльності (підрозділи 1.2, 1.3). Системно-структурний метод дав змогу з'ясувати структуру досліджуваного об'єкта та місце державно-правових поглядів Є. Петрушевича у системі політико-правової думки України (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.2).

Формально-юридичний метод застосовувався у процесі дослідження праць Є. Петрушевича (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1). Історико-правовий метод використано для розуміння еволюції державно-правових поглядів Є. Петрушевича (підрозділи 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий метод сприяв вивченню державно-правових поглядів Є. Петрушевича та інших відомих політиків того часу з вказаної проблеми (підрозділи 2.1, 3.1). Системний метод застосовувався під час аналізу та класифікації архівних матеріалів та інших друкованих джерел дослідження (підрозділ 1.1).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційна робота є завершеним комплексним дослідженням, присвяченим державно-правовим поглядам Євгена Петрушевича, у результаті якого сформульовано низку нових оригінальних авторських положень, що мають актуальне теоретичне і практичне значення у сфері історико-правових наук. Зокрема:

уперше:

- запропоновано концептуальний підхід щодо виокремлення трьох основних етапів становлення та розвитку державно-правових поглядів Є. Петрушевича;
- охарактеризовано особливості та головні пріоритети законотворчої діяльності Є. Петрушевича;
- здійснено аналіз державно-правових ідей Є. Петрушевича в контексті реформування законодавчої та виконавчої гілок влади, а також підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування;
- розкрито роль та місце Є. Петрушевича у розвитку українського конституціоналізму;
- обґрунтовано та доведено ключову роль Є. Петрушевича у пошуку та розробці державно-правових концепцій і моделей розвитку української державності в 20-30-х рр. ХХ ст.;

удосконалено:

- особливості громадської діяльності та професійної адвокатської практики, як чинники становлення державно-правових поглядів Є. Петрушевича;
- обґрунтування історико-правових засад становлення та формування Західноукраїнської Народної Республіки;
- розуміння правової оцінки Є. Петрушевичем понять «автономія», «федералізм», «суверенітет», «диктатура» «конституціоналізм»;
- вивчення міжнародно-правових та суспільно-політичних аспектів діяльності уряду Є. Петрушевича в екзилі;

набули подальшого розвитку:

- висвітлення діяльності Є. Петрушевича в українському державно- та правотворенні у період національно-визвольних змагань на західноукраїнських землях;
- демократичні стандарти державно- та правотворення в поглядах Є. Петрушевича;
- особливості державно-правових поглядів Є. Петрушевича в еміграційний період.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані положення та висновки про діяльність Є. Петрушевича у творенні української державності становлять науково-теоретичний та практичний інтерес.

Завдяки результатам дослідження актуалізовано роль Є. Петрушевича у становленні та розвитку української політико-правової думки. Проблеми, розглянуті у роботі, можуть сприяти подальшому дослідженню державно-правових поглядів Є. Петрушевича, допоможуть реалізувати потребу наповнення історичним змістом таких категорій правової науки, як «суверенітет», «автономія», «федералізм», «диктатура», «форма правління», «державний устрій», «законотворча діяльність», «місцеве самоврядування», «права національних меншин», «конституціоналізм».

Результати та висновки дисертації можуть бути застосовані під час підготовки підручників, посібників і навчально-методичної літератури для викладання таких навчальних дисциплін: «Історія політичних та правових вчень», «Історія держави і права України», «Теорія держави і права», «Філософія права», «Історія України», «Політологія» тощо.

У правотворчій сфері окремі положення дисертації можуть бути використані під час розробки нормативно-правових актів, що регулюють питання державного устрою та конституційного забезпечення державності в Україні.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Запропоновані в роботі висновки та положення сформульовані на базі особистих досліджень. У разі використання матеріалів інших дослідників зроблено відповідні посилання.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми, отримані узагальнення та результати оприлюднено на наукових конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності» (м. Харків, 11-12 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород 18-19 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 24-25 травня 2013 р.); І регіональній науково-практичній конференції «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 11 квітня 2013 р.); Звітних наукових конференціях ад'юнктів, аспірантів та здобувачів ЛьвДУВС «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 27 вересня 2013 р.; 17 жовтня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Право і держава: проблеми розвитку і взаємодії у XXI ст.» (м. Запоріжжя, 30-31 січня 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» (м. Одеса, 6-7 лютого 2015 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації відображено у 13 наукових публікаціях, з яких 5 – наукові статті (одна з них у закордонному фаховому виданні) та 8 – тези виступів на науково-практичних заходах.

Структура дисертації охоплює вступ, три розділи, що об'єднують вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 189 сторінок, із них основного тексту – 168 сторінок, список використаних джерел (246 найменувань) – 21 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету і задачі, об'єкт, предмет

і методи дослідження; описано наукову новизну одержаних результатів і їх практичне значення; подано відомості про апробацію основних положень дисертації.

Розділ 1 «Становлення державно-правових поглядів Євгена Петрушевича» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Історіографія та джерельна база дослідження»* висвітлено стан наукової розробленості теми, узагальнено архівні матеріали і нормативно-правові документи, використані у дослідженні.

Констатується, що опубліковані Є. Петрушевичем праці мали переважно офіційний характер, а тому говорити про широкий науковий та літературний спадок не доводиться. Продемонстровано не відомі досі напрацювання, видані у Відні та Женеві впродовж 1920–1923 років, зокрема: «До війська Галицької землі!», «Політичний статус Східної Галичини», «Звернення до Ліги Націй».

Особливе місце відведено працям безпосередніх свідків та учасників національно-визвольних змагань на західноукраїнських землях, які дають уявлення про роль та місце Є. Петрушевича у становленні вітчизняного державо- та правотворення, серед яких В. Гнатюк, О. Кузьма, К. Левицький, В. Левицький, М. Лозинський, О. Назарук, В. Панейко, С. Сосенко, М. Чубатий та інші.

У радянський період сама ідея державо- та правотворення на українських землях 1917–1921 років сприймалась як буржуазна та була забороненою темою. Лише окремі дослідники у своїх працях згадували національно-визвольні змагання цього періоду, їх безпосередніх учасників та ідейних натхненників. Однак такі розвідки мали упереджений та однобічний характер, відповідно, істинного стану справ не відображали, а постать Є. Петрушевича та його роль у державному будівництві узагалі були не досліджені.

Натомість українські діаспорні вчені мали можливість більш фундаментально і вільно займатися проблемами державо- та правотворення початку ХХ століття. Здійснено аналіз їхніх досліджень та окреслено низку праць, що стосуються історії становлення української національної державності та права. Окремі діаспорні наукові розвідки містять цінну інформацію щодо діяльності Є. Петрушевича як парламентаря, голови проводу ЗУНР, а також розкривають його погляди на формування української державності та дають підстави аналізувати місце Є. Петрушевича в історії вітчизняної політичної та правової думки. Серед таких праць варто відзначити наукові розвідки С. Барана, С. Волинця, З. Книша, І. Лисяка-Рудницького, О. Лотоцького, І. Максимчука, І. Сохоцького, М. Стахіва, Л. Цегельського, С. Ярославина та ін.

У добу незалежності України вітчизняні історики та правники також отримали можливість висвітлювати минуле з позицій наукового бачення, використовуючи відкритий доступ до великого масиву архівних документів і закордонних видань. В останні два десятиріччя з'явилась ціла низка наукових праць, присвячених Західноукраїнській Народній Республіці та її відомим представникам, у тому числі в еміграції, а саме: О. Аркуши, В. Великочого, П. Гая-Нижника, В. Голубка, П. Гуцала, О. Добржанського, Д. Забзалока, О. Зайцева, Я. Ісаєвича, О. Карпенка, С. Качараби, Ю. Киричука, М. Кобилецького, Ю. Котляра, А. Коцура, О. Красівського, Г. Кручкєвича, М. Кугутяка, В. Кульчицького, В. Кушніра, М. Литвина, К. Лісової, І.

Лісної, О. Любовець, В. Макарчука, С. Макарчука, М. Мацькевича, І. Млиновецького, І. Нагаєвського, М. Никифорака, Ю. Павленка, О. Павлишина, О. Павлюка, І. Патера, М. Петріва, В. Піскуна, В. Расевича, О. Рубльова, В. Смолія, В. Солдатенка, І. Соляра, О. Сухого, І. Терлюка, Б. Тищика, В. Трощинського, О. Федоріва, М. Швагуляка та ін.

Варто зауважити, що зарубіжна історіографія, яка стосується аналізу постаті Є. Петрушевича та його громадсько-політичної та державно-правової діяльності, практично відсутня. Заслужують на увагу хіба що наукові розвідки польських дослідників Ф. Голчевського, П. Журавського, М. Фігури.

У дисертації широко використана мемуаристика, тогочасна українська періодика, що виходила друком у Берліні, Будапешті, Відні, Празі, Кам'янці-Подільському, Львові та Станіславові (сучасний Івано-Франківськ).

Одним із основних видів джерелознавчих документів, які дозволяють висвітлити основні етапи державотворення ЗУНР та розвитку її правової системи, є акти нормативно-правового характеру, видані вищими державними інституціями ЗУНР. В основному нормативно-правові акти, що утворились в ході діяльності органів законодавчої та виконавчої влади ЗУНР, були опубліковані у спеціальних періодичних виданнях Державного секретаріату та його міністерств. До таких видань належать «Збірник законів, розпорядків та обіжників проголошених Державним Секретаріатом Західно-Української Народної Республіки», «Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки», «Обіжник для державних повітових комісарів», «Вісник державних законів для всіх земель УНР» та низка інших правових видань.

Основними документальними джерелами дисертації стали архівні матеріали, які дали змогу відшукати відомості, що безпосередньо стосуються діяльності Євгена Петрушевича як у період початку парламентської діяльності, так і в час перебування на посаді очільника держави. Наукову цінність становлять фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, матеріали Центрального державного історичного архіву України у місті Києві та Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Чимало архівних матеріалів, присвячених діяльності Євгена Петрушевича, знаходяться у Центральному державному історичному архіві у м. Львові, Державних архівах Львівської та Івано-Франківської областей.

У підрозділі 1.2 «Професійна діяльність та становлення громадсько-політичних поглядів Є. Петрушевича» встановлено, що закінчивши правничий факультет Львівського університету, Є. Петрушевич здобув ступінь доктора цивільного і церковного права, відбув апікатуру і склав адвокатський іспит. Це дозволило отримати статус крайового адвоката і право займатись самостійною професійною діяльністю, що розпочалася з 1896 року відкриттям власної юридичної канцелярії.

Саме в цей період Є. Петрушевич, окрім професійної діяльності, дедалі більше починає цікавитись політичним життям Східної Галичини, активно виступаючи проти москофільських тенденцій, які були представлені в регіоні досить сильно. Майбутній лідер держави активно включається й у громадсько-політичне та культурно-освітнє життя Сокальського повіту, ставши головою повітового

товариства «Просвіта». Важливим також був вклад Є. Петрушевича в розвиток українських молодіжно-спортивних організацій у Східній Галичині, зокрема «Сокіл» та «Січ», та у створення низки національних економічних інституцій, таких як «Народня Торговля», «Дністер», «Сільський Господар», «Крайовий кредитовий Союз», «Крайовий ревізійний Союз», «Союз молочарських спілок», «Союз для збуту худоби», «Центро-Банк», «Ревізійний Союз Українських Кооператив», «Руська шадниця», «Карпатія», «Земельний Банк Гіпотечний», кредитний кооператив «Віра».

Є. Петрушевич був одним із засновників Української Національно-Демократичної партії. Політична програма УНДП передбачала проведення демократичних перетворень в Австро-Угорщині, автономію Східної Галичини та рівні права українського та польського населення. Однак головним постулатом і завданням УНДП були політична та економічна самостійність України.

У підрозділі 1.3 «Політична та законотворча діяльність Є. Петрушевича в Галицькому сеймі та Австрійському парламенті» проаналізовано вклад Є. Петрушевича у розвиток вітчизняного парламентаризму. Будучи прихильником утворення демократичної та правової держави, він активно критикував політику австрійського уряду в українському національному питанні, яка ґрунтувалась на пригнобленні українського селянства як у соціально-економічній, так і духовній сферах. Виступав за впровадження виборчої реформи до Галицького сейму, в якому українці змогли б розширити своє представництво. Саме питанням змін щодо виборчого законодавства були присвячені його численні промови у Палаті послів Австрійського парламенту. Новий виборчий закон завдяки старанням Є. Петрушевича був ухвалений, і це сприяло суттєвому розширенню представництва українських депутатів у Галицькому сеймі на виборах 1913 року. Крім цього, Євген Петрушевич разом з іншими українськими депутатами став членом військової комісії у Державній Раді, що дало неоціненний досвід під час створення та формування у майбутньому Української Галицької Армії.

У результаті діяльності Є. Петрушевича українське питання набуло міжнародного звучання і потрапило до зовнішньополітичних планів Австро-Угорщини та Німеччини, що дозволило з усією серйозністю порушити проблему розширеної автономії Східної Галичини. На початку своєї політичної діяльності Є. Петрушевич докладав усіх зусиль, щоб з українських земель Австрії був створений окремий коронний край з українською адміністрацією, що фактично мало призвести до перебудови Австро-Угорщини на федерацію.

Поступово під тиском політичних обставин, спричинених поразкою Центральних держав у Першій світовій війні, ідея федералізму, яку на початках обстоював Є. Петрушевич, змінюється в бік створення самостійної Української держави на західноукраїнських землях, охоплюючи Східну Галичину, Буковину та Закарпаття, не виключаючи можливості об'єднання із Наддніпрянською Україною.

Розділ 2 «Роль Євгена Петрушевича в українському державо- та правотворенні в період національно-визвольних змагань на західноукраїнських землях» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Політико-правові засади становлення та формування Західноукраїнської Народної Республіки у контексті державотворчих та

правотворчих поглядів Є. Петрушевича» розкрито широкомасштабні зусилля Української Національної Ради та її президента Євгена Петрушевича у законотворчій діяльності. Відзначено способи оптимізації законодавчого процесу та застосування певних нововведень в діяльності вищих органів державної влади.

Аналіз таких реформаторських кроків Є. Петрушевича дає підстави констатувати, що політик був абсолютно позбавлений амбіцій щодо узурпації влади в одних руках. Свідченням цього є непереборне бажання президента УНРади створити таку державну модель, яка дозволила б на найвищому рівні проводити широкомасштабні реформи в Західноукраїнській Народній Республіці та за будь-яких умов захистити її державний суверенітет. Є. Петрушевич, будучи прихильником республіканського парламентаризму, вважав, що диктатура повинна діяти тільки у разі надзвичайних ситуацій, під якими насамперед вбачав воєнний стан. Вважаємо, що рішення про запровадження в Західноукраїнській Республіці інституту диктатора було абсолютно своєчасним та правильним. Воно характеризувало Є. Петрушевича як вольового політика, лідера української нації, який в умовах воєнного стану взяв на себе усю повноту відповідальності за державу та продемонстрував готовність до рішучих дій.

Утворення Виділу Української Національної Ради аж ніяк не применшує чи перекреслює всі самостійні напрацювання УНРади в законодавчій сфері, оскільки впродовж менш як півроку в Західноукраїнській Народній Республіці була прийнята низка надважливих нормативно-правових актів у різних сферах забезпечення життєдіяльності держави: суспільно-політичній, фінансово-економічній та ін.

Щодо правового розвитку, то тут Є. Петрушевич відстоював чітку та ефективну роботу законодавчої гілки влади, а також плідну взаємодію виконавчої влади з органами місцевого самоврядування, закріплену юрисдикційно. Політико-правові погляди Петрушевича проявлялися у прийнятті низки важливих законів, які покращували суспільно-політичне й економічне життя. Була закладена демократична правова база держави, що стала відображенням прагнень та інтересів народу.

Одним із першочергових завдань, які стояли перед Українською Національною Радою, було вирішення питання об'єднання з Українською Народною Республікою. Ідея злиття двох держав українського народу мала надзвичайно важливе значення з точки зору демонстрації єдності української нації та непереборного бажання відстояти власну незалежність, про що неодноразово заявляв Є. Петрушевич.

У *підрозділі 2.2 «Утвердження демократичних стандартів державо- та правотворення в політико-правовій спадщині Є. Петрушевича»* проаналізовано вклад Є. Петрушевича у створенні законодавчої та організаційної бази держави. Парламент, як вважав Євген Петрушевич, повинен був стати тим координуючим органом, який би не тільки зумів консолідувати українське суспільство, а й створити чітку систему органів державної влади та місцевого самоврядування, ефективно налагодивши їх взаємодію у всіх сферах життєдіяльності держави. І така модель була вибудована. Усі адміністративні органи, що існували на території ЗУНР, підпорядковувались Державному Секретаріату, який виконував функції найвищого органу виконавчої влади в державі. Щодо організації роботи місцевого самоврядування і управління, то загалом вона виконувалася чітко та злагоджено.

Враховуючи надзвичайні політичні та фінансово-економічні обставини в умовах війни, президент Є. Петрушевич спільно з урядом Західноукраїнської Народної Республіки загалом зуміли налагодити роботу, визначити й детально регламентувати структуру, юрисдикцію та компетенцію органів державної влади і місцевого самоврядування. В досить короткий термін була створена чітка структура органів державної законодавчої та виконавчої влади, сформована на правових та демократичних засадах.

Активною була і зовнішньополітична діяльність, що зайвий раз підтверджує намагання керівництва держави стати повноправним учасником міжнародної спільноти та увійти в європейські та світові політичні й економічні інститути. Задля цього з ініціативи Є. Петрушевича була проведена низка реформ, які мали засвідчити прагнення держави стати повноправним суб'єктом міжнародного права.

Важливим є вклад Є. Петрушевича у виборче законодавство: він став фактичними ініціатором виборчої реформи у березні 1919 року, що полягала у прийнятті виборчого закону та закону про скликання Сейму Західноукраїнської Народної Республіки – майбутнього вірця європейського парламенту.

У надзвичайно короткий термін провід ЗУНР за безпосередньою участю президента прийняв резолюцію, яка полягала у виробленні ефективних заходів, спрямованих на прийняття державного бюджету на 1919 рік, створення ефективної податкової та банківської системи, запровадження та зміцнення національної валюти, застосування державної монополії на певні види діяльності тощо.

Суттєвим також був внесок Є. Петрушевича в розробку поняття «національний суверенітет», що передбачав право нації на власне самовизначення, культурний розвиток та юридичне закріплення прав і свобод національних меншин на території України.

У підрозділі 2.3 «Внесок Є. Петрушевича у розвиток українського конституціоналізму» акцентовано на тому, що, очолюючи Українську Парламентську Репрезентацію, а згодом Українську Національну Раду та будучи фаховим юристом, Євген Петрушевич усвідомлював усю важливість розробки основних засад державотворення. Завдяки зусиллям Є. Петрушевича у день розпаду Австро-Угорської імперії проект уконституювання західноукраїнських земель був практично готовий.

Видатний український правник С. Дністрянський, керуючись правом української нації на самовизначення, а також фактичним проголошенням Українською Національною Радою об'єднання в одну державу Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття у жовтні 1918 року, підготовував проект Конституції під назвою «Основи державного устрою Галицької Республіки». Ця праця по суті розпочала конституційний розвиток молоді Західноукраїнської держави. Головні положення цього конституційного проекту були застосовані у прийнятому Українською Національною Радою 13 листопада 1918 року Тимчасовому основному законі про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії. Це була перша Конституція держави, підготовлена за безпосередньої участі Євгена Петрушевича. Цей нормативно-правовий акт був ухвалений як основа майбутньої Конституції Західноукраїнської Народної Республіки і мав в основному декларативний характер. Окрім того,

ухвалення «Устрою Галицької Республіки» мало більше політичне значення, оскільки слід було наглядно продемонструвати усій світовій спільноті політичну волю та єдність українського народу в його прагненні до незалежності.

Після поразки Української національно-демократичної революції в українському політичному середовищі не було чіткої програми державно-політичного відродження України, бракувало також консолідації в середовищі української військово-політичної еміграції. Саме в такий непростий час еміграційний уряд Є. Петрушевича розпочав розробку не лише зовнішньополітичної стратегії, а й програми внутрішньої соціально-політичної розбудови Західноукраїнської Народної Республіки, дедалі частіше схиляючись до словосполучення «Галицька республіка». За участю голови Української Національної Ради та Диктатора ЗУНР Євгена Петрушевича вже згаданий вчений-конституціоналіст С. Дністрянякський наприкінці 1920 року розробив новий (другий за рахунком – авт.) конституційний проект під назвою «Проект Конституції Західноукраїнської Народної Республіки», який був поданий 30 квітня 1921 року Раді Ліги Націй та Раді послів Антанти на розгляд. Вказаний проект закладав основи конституційного ладу реорганізованої ЗУНР, яка мала стати правовою, самостійною, демократичною і національною державою. Державна влада повинна була будуватися за принципом розподілу на законодавчу, виконавчу і судову. Саме у цьому конституційному проекті Євген Петрушевич бачив довершений вигляд основних державних засад розвитку.

Розділ 3 «Еволюція державно-правових поглядів Євгена Петрушевича в еміграційний період» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Міжнародно-правові та суспільно-політичні аспекти діяльності уряду Є. Петрушевича в еміграції» проаналізовано перебування проводу Західноукраїнської Народної Республіки в еміграції. Уряд Диктатора Західноукраїнської Народної Республіки в еміграції намагався не тільки контролювати зовнішньополітичні відносини та представляти Східну Галичину на світовій арені як рівноправного суб'єкта міжнародного права, а й продовжувати проводити політику, опираючись на довіру українського населення та впроваджуючи механізми відновлення державності.

Провідним чинником боротьби за незалежність держави в умовах фактичного перебування проводу ЗУНР у вигнанні стала зовнішньополітична діяльність, спрямована на забезпечення міжнародного визнання та остаточного визначення міжнародно-правового статусу Західної України світовим співтовариством. Дипломатичні представництва діяли в більшості європейських країн – Австрії, Франції, Німеччині, Англії, Чехословаччині, а також у США, Канаді, Бразилії та Аргентині.

Проведений аналіз діяльності уряду ЗУНР як в період перебування в краї, так і в еміграції засвідчує, що його ідеологічна основа базувалася на засадах демократизму та верховенства права. Своє законне право на незалежність провід ЗУНР намагався відстояти виключно у правовому полі. Впродовж 1920–1923 рр. уряд ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем неодноразово порушував перед Лігою Націй, Радою послів держав Антанти та іншими міжнародними інстанціями проблему ліквідації польського

окупаційного режиму на території західноукраїнських земель і відновлення незалежності ЗУНР.

У підрозділі 3.2 «Пошук і розробка державно-правових концепцій та моделей розвитку української державності в 20-30-х рр. ХХ ст.» констатовано, що 20–30-і рр. ХХ ст. – це період пошуку національно-державних та правових концепцій розвитку української державності. Серед низки таких моделей особливо слід відзначити державотворчі та правотворчі потуги Є. Петрушевича, який продовжував активну політичну діяльність та до кінця життя шукав шляхи відновлення української державності.

Однією з ключових платформ державотворення став обраний проводом ЗУНР курс на відновлення незалежної Галицької республіки, що мала виконувати у Центрально-Східній Європі роль «нейтральної Швейцарії» або «Швейцарії Сходу», як її презентував Є. Петрушевич, акцентуючи увагу на вигідному географічному розташуванні регіону. Важливим чинником обґрунтування доцільності створення на території Східної Галичини незалежної Галицької Республіки, окрім розробленого С. Дністрянським та Є. Петрушевичем проекту Конституції, стало нафтове питання як основа державного розвитку та фінансово-економічної політики Галицької Республіки.

Ідея застосування нафтової дипломатії була в основі ще одного можливого проекту відновлення державності на західноукраїнських землях – створення Галицько-Волинської держави. Шукаючи шляхи політичного вирішення, роблячи усе можливе задля збереження національної державності, Є. Петрушевич обґрунтовував, зокрема, доцільність і такої моделі розвитку.

Надскладні політичні умови, в яких опинився Є. Петрушевич, змушували його провадити багатовекторну зовнішню політику, часто змінюючи тактику та стратегію. Саме цим можна пояснити роль так званого радянського чинника у діяльності галицького політика.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення становлення та особливостей розвитку державно-правових поглядів Євгена Петрушевича. З усіх висновків, зроблених у дослідженні, найбільш важливими є такі:

1. На основі етапів становлення державно-правових поглядів Є. Петрушевича проаналізовано історіографію та визначено ступінь наукової розробки проблеми. Відзначено суттєву прогалину в історіографії досліджуваної проблеми та фактичну відсутність власного наукового та літературного доробку політика. У дослідженні історіографії враховано наукові розвідки, літературні праці і спогади безпосередніх учасників національно-визвольного руху на українських землях початку ХХ ст. Суттєвий внесок в історіографію зробили діаспорні вчені, які на відміну від дослідників радянського періоду мали можливість більш фундаментально і вільно займатися проблемами українського державо- та правотворення. В добу незалежності України вітчизняні історики та правники отримали відкритий доступ до великого масиву архівних документів та змогли заповнити прогалини, зокрема в аналізі видатних постатей національно-визвольного руху на українських землях, до числа яких, безперечно, належить і Євген Петрушевич.

Використано матеріали преси, мемуаристику, здійснено аналіз законодавчих актів, що дає уявлення про становлення та розвиток державно-правових поглядів Є. Петрушевича. Основними документальними джерелами дисертації стали архівні матеріали, за допомогою яких відтворено відомості, що безпосередньо стосуються видатного галицького політика.

2. Розкрито особливості становлення громадсько-політичних поглядів Є. Петрушевича. Проаналізовані середовище, в якому зростав Є. Петрушевич, охоплюючи сімейне виховання, роки навчання в духовній семінарії та на правничому факультеті Львівського університету, де він був активним членом низки студій та гуртків національно свідомих українських студентів. Вказується, що після здобуття ступеня доктора цивільного і церковного права Є. Петрушевич займається адвокатською практикою.

Констатовано, що в кінці XIX століття Є. Петрушевич долучається до громадсько-політичного та культурно-освітнього життя Східної Галичини, центром якого є національне та державне відродження на українських землях. Поєднуючи адвокатську практику із членством у товариствах «Народна Рада», «Просвіта» та інших, він паралельно співпрацює з низкою політичних партій, є прихильником національно-територіальної автономії Східної Галичини у складі Австро-Угорської імперії. Був ініціатором створення у Сокальському повіті низки фінансово-економічних інституцій, які займались наданням грошової допомоги українським селянам.

3. Висвітлено політичну та законотворчу діяльність Є. Петрушевича в Галицькому сеймі та Австрійському парламенті, підкреслено роль юридичної підготовки у становленні та розвитку державно-правових поглядів. Основними пріоритетами Є. Петрушевича як парламентаря Галицького сейму було проведення реформ в освітній, військовій, правничо-адміністративній та економічній сферах. Будучи прихильником створення демократичної та правової держави, він активно критикував політику австрійського уряду в національному питанні, що, на його думку, ґрунтувалося на пригнобленні українського селянства як у соціально-економічній, так і духовній сферах. Активно виступав за впровадження виборчої реформи до Галицького сейму, в якому українці змогли б розширити своє представництво, та став ініціатором і розробником нового виборчого закону. Був фактичним засновником та активним учасником Українського Сеймового клубу, Української Парламентської Репрезентації та низки інших об'єднань українських депутатів.

На початку своєї політичної діяльності та під час роботи у парламенті Євген Петрушевич головним завданням вбачав створення у складі Австро-Угорщини окремого автономного краю з українською адміністрацією, куди повинні були увійти всі етнічні західноукраїнські землі, охоплюючи Східні Галичину, Буковину та Закарпаття. Під час роботи в Австрійському парламенті перейшов з автономістсько-федералістських позицій на чітко виражену концепцію самостійництва та побудови на західноукраїнських землях незалежної, демократичної та правової національної держави. Одним із перших створив Українську Національну Раду – прообраз першого вітчизняного парламенту.

4. Визначено політико-правові засади становлення та формування Західноукраїнської Народної Республіки у контексті державотворчих та правотворчих поглядів Євгена Петрушевича. Відстежено державно-правове бачення політика таких категорій, як «автономія», «федерація», «суверенітет», «диктатура», «парламентаризм».

Відзначено внесок Є. Петрушевича у створенні на західноукраїнських землях незалежної держави – Західноукраїнської Народної Республіки, розробці вітчизняного законодавства та стратегії діяльності усіх органів державної влади та місцевого самоврядування. Констатується ключова роль Є. Петрушевича щодо прийняття Акта злуки УНР та ЗУНР як демонстрації єдності української нації. Є. Петрушевич, будучи прихильником республіканського парламентаризму, вважав, що диктатура повинна діяти тільки у разі надзвичайних ситуацій, під якими найперше вбачав воєнний стан. Рішення про запровадження в Західноукраїнській Республіці інституту диктатора на той час було абсолютно своєчасним та правильним. Воно характеризувало Є. Петрушевича як вольового політика, лідера української нації, який в умовах воєнного стану бере на себе усю повноту відповідальності за державу та демонструє готовність до рішучих дій.

5. Охарактеризовано демократичні стандарти державо- та правотворення в політико-правовій спадщині Є. Петрушевича. На його переконання, парламент повинен був стати тим координуючим органом, який би зумів не тільки консолідувати українське суспільство, а й створити чітку систему органів державної влади та місцевого самоврядування, ефективно налагодивши їх взаємодію у всіх сферах життєдіяльності держави. Відзначено роль Є. Петрушевича в організації ефективної фінансово-економічної політики держави та законодавче реформування фінансової, бюджетної, податкової, банківської сфер, зокрема щодо розробки нового земельного та виборчого закону ЗУНР.

Є. Петрушевич у понятті «національний суверенітет» вбачав право нації на власне самовизначення, культурний розвиток та юридичне закріплення прав та свобод національних меншин, які проживають на території України.

На підставі прийняття низки нормативно-правових актів, ініційованих Є. Петрушевичем, було локалізовано міжнаціональні конфлікти шляхом гарантування національним меншинам дотримання усіх прав та свобод. Завдяки Є. Петрушевичу була створена система народної освіти, усі національні меншини Східної Галичини отримували значні права та привілеї і могли абсолютно вільно розвивати власні мову, культуру, освіту та релігію. Усі релігійні громади та конфесії – римо- та греко-католики, православні, протестанти – були захищені державою та могли цілком вільно проводити богослужіння і вести релігійну роботу серед мирян краю.

6. Обґрунтовано роль Євгена Петрушевича у розвитку українського конституціоналізму. Конституційні проекти ЗУНР 1920–1921 рр. стали свідченням прагнення галицьких політиків на чолі з Є. Петрушевичем будувати змішану республіку, в якій би поєднувалися парламентська і президентська республіки. Конституційний процес був розпочатий у жовтні 1918 року. Головні положення конституційного проекту відомого вітчизняного правника С. Дністрянського були застосовані у прийнятому Українською Національною Радою 13 листопада 1918 року та ініційовані Є. Петрушевичем Тимчасовому основному законі про державну

самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії. Це перша Конституція держави, яка була підготовлена за безпосередньою участю Євгена Петрушевича; її основою стали розділи, що були пріоритетними для державно-правового світогляду цього політика, а саме: територіальна єдність, право народів на самовизначення, мовні та культурні права та свободи, рівноправність та організація органів народовладдя.

Конституційний процес продовжився в еміграції, де наприкінці 1920 року С. Дністрянський та Є. Петрушевич представили новий конституційний проект під назвою «Проект Конституції Західноукраїнської Народної Республіки», який був поданий 30 квітня 1921 року Раді Ліги Націй та Раді послів Антанти на розгляд. Вказаний проект закладав основи конституційного ладу реорганізованої ЗУНР, яка мала стати правовою, самостійною, демократичною і національною державою. Державна влада повинна була будуватися за принципом розподілу на законодавчу, виконавчу і судову. Саме у цьому конституційному проекті Євген Петрушевич бачив довершений та кінцевий вигляд основних державних засад розвитку. Цей конституційний проект майбутньої Галицької держави базувався на демократичних загальноприйнятих нормах міжнародного права та відповідав усім європейським і світовим стандартам державо- та правотворення.

7. Виокремлено міжнародно-правові та суспільно-політичні аспекти діяльності уряду Є. Петрушевича в екзилі. В цей період він узяв на себе усю відповідальність за ситуацію не тільки за політичне вирішення статусу Східної Галичини; намагався зосередити свою увагу і на вирішенні проблем фінансово-економічного розвитку, оскільки в результаті польської анексії українське населення краю опинилось фактично без будь-яких засобів для існування та знаходилось під тиском з боку польської окупаційної влади.

Проаналізовані базові документи уряду ЗУНР як у період перебування в краї, так і в екзилі, які засвідчують, що його ідеологічна основа базувалася на засадах демократизму, протистоянні польській та більшовицькій експансії в широкому розумінні – необхідності відвоювання території шляхом правової та політичної боротьби на міжнародній арені, апеляційної діяльності уряду та західноукраїнської громадськості до міжнародних структур про невизнання польської влади в Галичині й осуд більшовицької експансії на Україну.

8. Проаналізовано державно-правові концепції та моделі розвитку української державності в 20-30-х рр. ХХ ст. Пошук таких моделей був спричинений зовнішньополітичними обставинами, зокрема вирішенням Лігою Націй питання щодо правового статусу Східної Галичини, Буковини та Закарпаття. Домінуючими концепціями державного розвитку, які пропонував Є. Петрушевич, були ідеї щодо створення Галицької Республіки на теренах Східної Галичини та відновлення Галицько-Волинської держави в її історичних кордонах. Такі ідеї були зумовлені бажанням зберегти власну державність. Важливою була роль так званої нафтової дипломатії, яка стала інструментом політичної боротьби Є. Петрушевича за незалежність. Заслугують на увагу й інші політико-правові ідеї, зокрема федерація західноукраїнських земель із Чехословаччиною, встановлення та забезпечення повноцінного автономного державно-правового статусу Східної Галичини у складі Польщі. Останні дві тенденції стали помітними після рішення Ліги Націй 1923 року

щодо «східногалицького питання» та фактичного припинення діяльності усіх урядових структур ЗУНР після узаконення польської анексії.

Є. Петрушевич, як і багато інших тогочасних українських політиків, змушений був зважати і на радянський чинник, побачивши на певному етапі в радянській Україні об'єкт підтримки в боротьбі проти польської окупації. Радянофільська орієнтація, що була продиктована відносною ситуативністю та зовнішньополітичними умовами, ніяк не вплинула на домінуюче бажання відновлення соборності України, боротьбі за яку він присвятив усе своє життя.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Машталір Х.В. Теоретико-правові особливості законодавства Західноукраїнської Народної Республіки та законодавча діяльність Є. Петрушевича / Х.В. Машталір // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право» ДВНЗ «Ужгородський Національний університет». – Ужгород, 2014. – №3. – С. 26–29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/28>
2. Машталір Х.В. Становлення політико-правового світогляду Євгена Петрушевича / Х.В. Машталір // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Херсон, 2014. – №4. – С. 32–36.
3. Машталір Х.В. Правові стандарти формування української державності в поглядах Євгена Петрушевича / Х.В. Машталір // Митна справа. – № 6 (96). – 2014ю – Частина 2, книга 1. – С. 87–92.
4. Машталір Х.В. Роль Євгена Петрушевича у розвитку українського конституціоналізму / Х.В. Машталір // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Вип. 1. – 2015. – № 1. – С. 47–56.
5. Машталір Х.В. Державно-правові погляди Євгена Петрушевича в 20-30-х рр. ХХ століття / Х.В. Машталір // Национальный юридический журнал: теория и практика (Jurnalul juridic national: teorie și practică) – Научно-практическое правовое издание Республики Молдова. – № 1. – Кишинев, 2015. – С. 14–19.
6. Машталір Х.В. Формування державно-правових пріоритетів Є. Петрушевича як президента ЗУНР / Х.В. Машталір // Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (11–12 травня 2013 р.). – Харків, 2013. – С. 22–24.
7. Машталір Х.В. Державотворчий процес в Західноукраїнській Народній Республіці / Х.В. Машталір // Сучасний вимір держави і права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 травня 2013 р.). – Львів, 2013. – С.14–15.
8. Машталір Х.В. Правовий інститут публічної влади у Західноукраїнській Народній Республіці / Х.В. Машталір // Верховенство права та правова держава: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (18–19 травня 2013 р.). – Ужгород, 2013. – С. 19–21.
9. Машталір Х.В. Євген Петрушевич – репрезентант української національно-визвольної боротьби / Х.В. Машталір // Державотворення та правотворення в

- Україні: проблеми та перспективи розвитку: матеріали I регіональної науково-практичної конференції (11 квітня 2013 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 69–71.
10. Машталір Х.В. Система функціонування судової системи в період ЗУНР ЛьвДУВС / Х.В. Машталір // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: матеріали Звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (27 вересня 2013 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 137–140.
 11. Машталір Х.В. Формування державно-правових пріоритетів Євгена Петрушевича як президента і диктатора ЗУНР / Х.В. Машталір // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: матеріали Звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (17 жовтня 2014 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – С. 223–227.
 12. Машталір Х.В. Концепції розвитку української державності в 20-х рр. ХХ ст. у державно-правових поглядах Євгена Петрушевича / Х.В. Машталір. // Право і держава: проблеми розвитку і взаємодії у ХХІ ст.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (30–31 січня 2015 р.). – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. – С.16–19.
 13. Машталір Х.В. Політико-правові аспекти діяльності уряду Євгена Петрушевича в екзилі Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті / Х.В. Машталір. // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (6–7 лютого 2015 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2015. – С.18–21.

АНОТАЦІЯ

Машталір Х.В. Державно-правові погляди Євгена Петрушевича. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2015.

Досліджено становлення державно-правових поглядів Євгена Петрушевича. Розглянуто та проаналізовано історіографію, джерела, теоретичні та методологічні підходи до вивчення професійної діяльності, становлення громадсько-політичних поглядів, а також аналізу політичної та законотворчої діяльності Є. Петрушевича в Галицькому сеймі та Австрійському парламенті.

Проаналізовано роль Євгена Петрушевича в українському державно-правотворенні в період національно-визвольних змагань на західноукраїнських землях. Вивчено внесок Є. Петрушевича у розвитку українського конституціоналізму.

Відображено особливості державно-правових поглядів Є. Петрушевича в еміграційний період. Досліджено міжнародно-правові та суспільно-політичні аспекти діяльності уряду Є. Петрушевича в екзилі. Узагальнено пошук і розробку державно-правових концепцій та моделей розвитку української державності в 20-30-х рр. ХХ ст.

На основі отриманих теоретичних висновків сформульовано основні етапи становлення та розвитку державно-правових поглядів Євгена Петрушевича та проаналізовано місце в історії української політичної та правової думки.

Ключові слова: Західноукраїнська Народна Республіка, суверенітет, державний устрій, федералізм, автономія, конституціоналізм, парламентаризм.

АННОТАЦІЯ

Машталир Х.В. Государственно-правовые взгляды Евгения Петрушевича.
– На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный университет «Львовская политехника», Львов, 2015.

В диссертации исследуются государственно-правовые взгляды Евгения Петрушевича в системе украинской политико-правовой мысли конца XIX – первой половины XX века.

Рассмотрены и проанализированы научные труды отечественных и зарубежных историков, юристов, политических и общественных деятелей, как периода национально-освободительного движения на украинских землях начала XX века, так и современных исследователей деятельности Е. Петрушевича. В диссертации широко представлена мемуарная литература, пресса, а также нормативно-правовые акты, имеющее непосредственное отношение к Е. Петрушевичу и Западноукраинской Народной Республике. Особое внимание уделено архивным документам, которые дают представление об общественно-политической деятельности Е. Петрушевича и особенностей его государственно-правовых взглядов.

Обозначены и осмыслены этапы становления и развития государственно-правовых взглядов Евгения Петрушевича в соответствии с развитием отечественного конституционализма, а также общественно-политической организации государства и формированием правовых теорий государственного устройства и правления.

В диссертации раскрыты политическая и законотворческая деятельность Евгения Петрушевича в Галицком сейме и Австрийском парламенте, благодаря которой были достигнуты большие дипломатические успехи, а также рост политического авторитета Восточной Галичины на международной арене.

Исследована роль Евгения Петрушевича в украинском государственном и правовом развитии в период национально-освободительного движения на западноукраинских землях. Характеризуются политико-правовые основы становления и формирования Западноукраинской Народной Республики в контексте государственных и правовых взглядов Е. Петрушевича. Отмечены концептуальные взгляды политика на такие понятия как «суверенитет», «автономия», «федерализм», «диктатура», «форма правления», «государственное устройство», «законодательная деятельность», «местное самоуправление», «права национальных меньшинств» и т.д. Показан вклад Е. Петрушевича в развитие отечественного парламентаризма и конституционализма.

Сформулированы международно-правовые и общественно-политические аспекты деятельности правительства Евгения Петрушевича в эмиграции. Проведенный анализ деятельности правительства Е. Петрушевича, как в период фактической деятельности ЗУНР, так и в эмиграции, дает основания говорить, что его идеологическая основа базировалась на принципах демократизма и верховенства права.

Подчеркнута особая ценность проекта конституции Галицкой Республики, подготовленного известным украинским юристом С. Днистрянским совместно с Е. Петрушевичем, который был подготовлен в лучших традициях европейских демократий и стал достойным образцом отечественной правовой мысли и ярким примером государственно-правовых взглядов Е. Петрушевича.

В диссертации показаны поиск и разработка государственно-правовых концепций и моделей развития украинской государственности в 20–30-е гг. XX в. Одной из ключевых платформ государственного устройства стал выбранный руководством ЗУНР курс на восстановление Галицкой Республики, которая должна была выполнять в Центрально-Восточной Европе роль «нейтральной Швейцарии» или «Швейцарии Востока», как ее презентовал Е. Петрушевич, акцентируя внимание на выгодное географическое расположение региона и на огромных запасах природных ресурсов, особенно нефти. Идея использования «нефтяной дипломатии» была в основе еще одного возможного проекта восстановления государственности на западноукраинских землях – создания Галицко-Волынского государства.

В соответствии с результатами исследования, изложены концептуальные основы государственно-правовых взглядов Евгения Петрушевича, смысл которых будет полезен при реформировании современной законодательной базы в аспекте совершенствования государственного устройства.

Ключевые слова: Западноукраинская Народная Республика, суверенитет, государственное устройство, федерализм, автономия, конституционализм, парламентаризм.

ANNOTATION

Mashtalir Kh.V. State-Legal Views of Yevhen Petrushevych – Manuscript.

The dissertation for the degree of Candidate of Law in specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal sciences. – National University «Lviv Polytechnic», Lviv, 2015.

The paper investigates the formation of Yevhen Petrushevych's state-legal views. The work considers and analyzes historiography, sources, theoretical and methodological approaches to the study of professional activity, formation of social and political views and inquires into Y. Petrushevych's political and legislative activity in the Diet of Galicia and Lodomeria and the Austrian Parliament.

The role of Yevhen Petrushevych in the Ukrainian state building and lawmaking during the period of national liberation struggle at the lands Western Ukraine has been analyzed. The Y. Petrushevych's contribution to the development of Ukrainian constitutionalism has been studied.

The paper displays the particular features of Y. Petrushevych's state-legal views in

the period of emigration. The international legal and socio-political aspects of the Y. Petrushevych's government activities in exile have been investigated. The article generalizes the research and elaboration of state-legal concepts and the Ukrainian statehood development models in the 20's – 30's of the 20th century.

On the basis of obtained theoretical conclusions the paper formulates the basic stages of formation and development of Yevhen Petrushevych's state-legal views and analyzes his place in the history of Ukrainian political and legal thought.

Key words: Yevhen Petrushevych, Western Ukrainian National Republic, sovereignty, state structure, federalism, autonomy, constitutionalism, parliamentarism.

Підписано до друку 22.07.2015 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 247. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Регістраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 225-60-14, (032) 261-24-15
e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>